

SOVYET BİLİM İNSANLARININ ANADOLU'DA YAPTIĞI BİR TARIM ARAŞTIRMASI VE 'TÜRKİYE'NİN TARIMI KİTABI'

Zuhal Okuyan

Prof. Dr., Halk Sağlığı Uzmanı
İzmir
zuhal.okuyan@gmail.com

ÖZET

Sovyetler Birliği'nin 1925'ten itibaren Türkiye ile kurduğu bilimsel ve kültürel ilişkilerden biri tarım konusundadır. Türkiye'den Tarım Bakanı'nın Sovyetlere inceleme yapmaya gitmesiyle başlayan süreç, geniş bir bölgede kültür bitkileri ve biyoçeşitlilik üzerine yapılan bilimsel çalışmaların Anadolu ayağının Sovyet bilim insanları tarafından gerçekleştirilmesiyle devam etmiştir. Kültür bitkilerinin evrimi ve genetiği üzerine yapılan çalışmalar konusunda N.I. Vavilov ve P.H. Jukovski o dönemin önde gelen isimleridir. Ülkesinde birçok ödülün sahibi olan Jukovski, 1925-1927 yılları arasında Anadolu'da yaptığı tarım araştırmalarının sonuçlarını Türkiye'nin Tarımı isimli bir kitapta toplamış, 1933 yılında basılan kitabın 1951'de Türkiye'de Türkçe basımı yapılmış ancak orijinal kitapta bulunan bazı bölümler ve resimler kitaba dâhil edilmemiştir. Bu yazıda her iki kitap da incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Jukovski, Türkiye'nin Tarımı, Sovyetler Birliği.

AN AGRICULTURAL RESEARCH CONDUCTED BY SOVIET SCIENTISTS IN ANATOLIA AND THE BOOK CALLED 'AGRICULTURE OF TURKEY'

ABSTRACT

One of the scientific and cultural relations established by the Soviet Union with Turkey around 1925 is on agriculture. The relations, which started when the Minister of Agriculture from Turkey went to the Soviets to visit all the institutions related to agriculture in various regions of the USSR, continued with the scientific studies on cultivated plants and biodiversity in Anatolia which was a part of a wider regional research. N.I. Vavilov and P.H. Jukovski are two leading names of that period in studies on the evolution and genetics of cultivated plants. Jukovski collected the results of his agricultural researches in Anatolia between 1925 and 1927 in a book called Turkey's Agriculture. The book, which was published in 1933, was published in Turkish in Turkey in 1951, but some parts and pictures in the original book were not included in the translated book. In this article both books are analyzed.

Keywords: Jukovski, Turkey's Agriculture, Soviet Union.

GİRİŞ

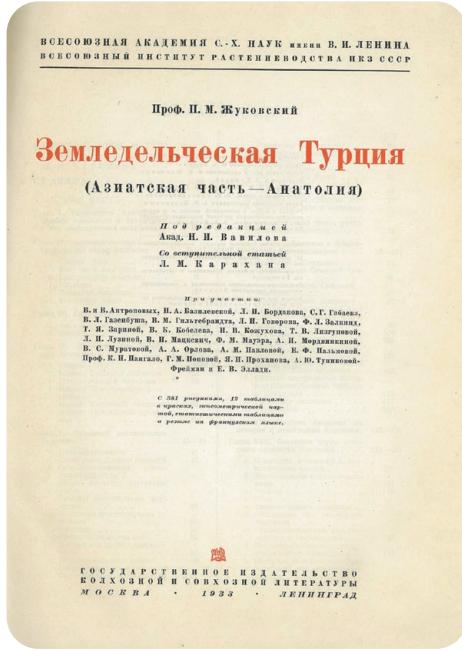
Sovyetler Birliği, genç Türkiye Cumhuriyeti ile özellikle 1925-1933 yılları arasında çok sayıda kültürel ve bilimsel ilişki kurmuş, karşılıklı olarak kültür ve bilim heyetleri bazen uzun süren ziyaretler yapmışlardır. Tarım alanında da kurulan bu ilişkiler ve işbirliği çerçevesinde 1925'de dönemin Ziraat Vekili Mehmet Sabri Toprak, oldukça uzun sayılabilecek (46 gün) Sovyetler Birliği tarımını inceleme gezisine çıkmış, dönünce gördüklerini raporlamıştır. Gezi sadece Rusya, Ukrayna topraklarını değil, Kafkasya cumhuriyetlerini de içeriyordu. Gezide bilimsel kuruluşlar, kooperatifler, sendikalar, tarımsal işletmeler, tarım eğitimi veren kurumlar gibi tarım ile ilgili çok sayıda kuruluş, ormancılık ile ilgili birimler ve botanik bahçeleri ziyaret edilmiş, daha sonrası için ilişki kurulmuştur. Örneğin bu ziyaretin arkasından atların ve diğer çiftlik hayvanlarının suni döllenme çalışmaları için Sovyetlerden uzmanlar gelmiştir. M.S. Toprak'ın Sovyetler Birliği izlenimleri o dönem Cumhuriyet gazetesinde yayınlanmıştır (Küçük, 2018; Yıldırım, 2008).

Diğer çok önemli çalışma ise 1925-1927 yılları arasında üç ayrı aşamada Sovyet bilim insanları tarafından

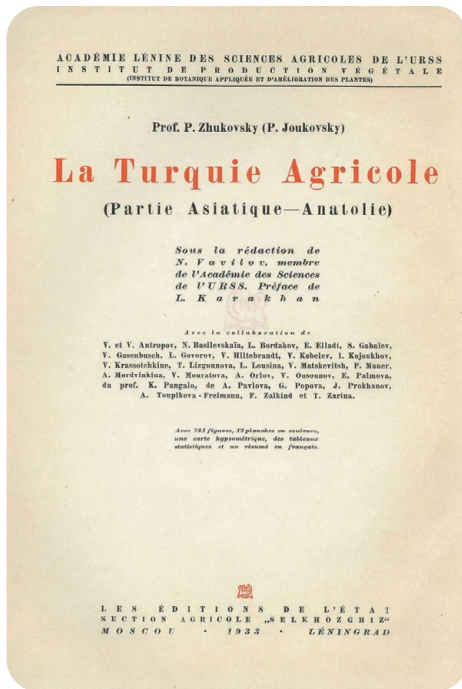
Anadolu'da yapılan tarım araştırmasıdır. Anadolu tarım bitkilerinin biyoçeşitliliğini inceleyen bu çalışma çok önemli bilgiler içerdiği halde zaman içinde unutulmuş, daha sonra değişik nedenlerle gerekli önem verilmemiştir. Yazımızın konusu bu çalışma ve çalışmanın ürünü olan kitaptır. Birçok ülke ve bölgede süren büyük bir araştırmanın Türkiye bölümü olan çalışmada Anadolu'nun tarım bitkileri, coğrafi özellikleri ile birlikte en ince detaylarına kadar incelenmiş, dönemin ekolojik coğrafyası bölge bölge anlatılmıştır. Zamanın teknolojiyle de olsa fotoğraf, bazen de el çizimleriyle desteklenen bu eşsiz çalışma ve ürünü olan kitap altında Sovyetlerin devrimden hemen sonra başlattığı bilimsel ekolojik çalışmaların bir ürünüdür. Çalışmalar, Leningrad'daki dünyaca ünlü, sonradan Vavilov Enstitüsü ismini alacak Enstitü tarafından yönetildi. Bu büyük projenin koordinatörü Vavilov'du ve Türkiye'ye gelen ekibin başında Jukovski vardı¹.

¹ Her iki bilim insanı da botanik ve tarım alanında çalışmalar yapıp biyoçeşitlilikle ilgili kuramlar geliştirdiler. Daha önce Sovyet bilim insanlarının ekolojik konuları ele alışları ile ilgili bir çerçeve makale Bilim ve Aydınlanma Akademisi'nin *Madde Diyalektik ve Toplum* Dergisinde yayınlanmıştı (Okuyan, 2021). 1920'ler, tüm iç siyasi ve ekonomik zorluklara karşın Sovyetler Birliği'nde ekolojik konuların zengin bir şekilde tartışıldığı, disiplinler arası çalışmaların halka anlatılmaya çalışıldığı bir dönemdi. Tarım, fauna, ormanlar, iklim gibi konular diyalektik bir biçimde bütüncül olarak ele alı-

Daha sonra bu çalışma *Anadolu'nun Tarımı* ya da *Türkiye'nin Tarımı* başlığı altında kitaplaştırıldı. 1933'de Moskova'da Rusça olarak basılan kitap (Jukovski, 1933), eksik bölümleriyle birlikte 1951'de Türkçe olarak *Türkiye'nin Ziraî Bünyesi* ismiyle basılmıştır (Türkiye'nin Ziraî Bünyesi, 1951). Her iki kitabında da bilindiği kadarıyla ikinci baskısı yapılmamış, Türkçe kaynaklarda da çok az sözü edilmiştir. Konunun değerlendirilmesinin önemi 2018'de *Bilim ve Gelecek* Dergisinde çıkan bir yazıda vurgulanmıştır (Güner, 2018).

Şekil 1. 1933'de Moskova'da basılan Türkiye'nin Tarımı kitabının kapağı

Şekil 2. Kitabın Fransızca basılan iç kapağı

niyor, doğadaki her şeyin birbiriyle olan ilişkisine önem veriliyordu.

Şekil 3. Kitabın Türkçe tercümesi : Türkiye'nin Ziraî Bünyesi, 1951.

LENİNGRAD TOHUM ENSTİTÜSÜ VE VAVİLOV

N.I. Vavilov, bitkilerin çeşitliliği ve yabancı akrabalarının önemini ilk açıklayan ve onları toplayan kişidir. Çalışmaları ile bitkilerin “orijin merkezleri” hipotezini formüle etmiştir. 1921'de Leningrad'da kurulan Enstitü'nün 1924 ile 1934 arasında başkanlığını yapmış, Leningrad'daki merkezin dünyanın en büyük tohum merkezi olmasını sağlamıştır. Günümüzde hala ünlü Sovyet bilim insanı Vavilov'un adını taşıyan Enstitü çalışmalarına devam etmekte, yüz binlerce tohum, bitki örneğini barındırmaktadır. Leningrad kuşatması sırasında bilim insanlarının özverileriyle önemli bir bölümü korunabilen bu örnekler daha sonra da geliştirilerek dünyanın en önemli bitki çeşitliliği olan merkezlerinden biri haline gelmiştir. Günümüzde Enstitü ve bağlı kurumlar gerek ödeneksizlik gerekse yapıların kıymetli araziler üzerinde bulunması nedeniyle zor dönemden geçmektedir (Çetiner, 2017). Hem Vavilov hem de arkadaşları dünyanın hemen hemen her yerine giderek özellikle kültür bitkilerini ve bunların akrabalarını inceleyip, teoriler geliştirdiler. Bu genetik, taksonomik, agroekolojik çalışmalar bugün hala önemini korumaktadır. Vavilov ve arkadaşları bitki gen havuzlarının eski tarım uygulamalarıyla ilişkileri üzerine de ilginç çalışmalar yürüttü. 1926'da Vavilov'un bugün hala tartışılan *Kültür Bitkilerinin Kökeni ve Coğrafyası* başlıklı bir kitabı basıldı. Kendisi ve arkadaşları çok farklı ülkelerde binlerce kilometre yaparak topladıkları örnekler ve gözlemler ışığında kültür bitkilerinin hastalıklara dirençleri ve coğrafi kökenleri gibi konularda bazı sonuçlara vardılar. Biyoçeşitlilik üzerine yoğunlaşan ve özellikle insanlık tarihinde kültüre edilmiş bitkileri inceleyen Vavilov ve ekibi bugün için arkeobotanikçilerin ve biyoçeşitlilik ile ilgilenen tüm bilim dallarının ilgisini çekecek teoriler geliştirdiler. İnsan-hayvan-bitki etkileşimi ile birlikte mikroklima ve yükseklik gibi coğrafi özelliklerin kültür bitkilerindeki çeşitliliğe etkisi bunlardan biridir (Haw-

kes, 2022). Vavilov ve arkadaşları o zamandan insanlık tarihinde önemli bazı bitki türlerinin yok olabileceği tehlikesini öngörmüşlerdir. Bu yazının asıl konusu olan Jukovski'nin Anadolu'da yaptığı çalışmaları kendisine öneren de Vavilov'dur, aynı enstitüde görev yapıyor, aynı bilim alanlarında ders veriyorlardı. Anadolu'da ve diğer yerlerde yapılan bu kapsamlı araştırmanın koordinatörüdür (Loskutov, 1999).

P.H. JUKOVSKI VE ÇALIŞMALARI

Türkiye'ye gelip Anadolu'nun tarım bitkileri üzerine çalışma yapan ve sonra bunu kitap haline getiren Jukovski tarım ve biyolojik bilimler alanlarında bir uzman olarak, Vavilov gibi bitkilerin kökenleriyle ilgili araştırmalara ağırlık vermiştir. Yirmi civarında kitap yazan Jukovski, yaşamı boyunca Vavilov Enstitüsü, Moskova Tarım Enstitüsü ve Leningrad Üniversitesi'nde çalıştı. 1923'te bağışıklığı yüksek olan bir buğday türü keşfetti (*Triticum timopheevii Zhuk ya da Zanduri*) (Goncharov, 2013).

1925 ve 1927 yılları arasında Anadolu, Suriye ve Mezopotamya'ya yaptığı bilimsel geziler sonucunda 10 bine yakın yerel kültür bitkisi örneği topladı. Anadolu'da yaptığı çalışmalar 1933'de Rusça kitap olarak basıldı (Jukovski, 1933).

Yıllar sonra 1956 ve 1958'de Meksika, Peru, Arjantin ve Şili'ye yaptığı bilimsel gezilerde de tohum ve yumrulu yerel bitki örnekleri toplayarak çalışmalarına devam etti.

1975 yılında Moskova'da ölen Jukovski yaşamı boyunca birçok ödül aldı, bunların arasında çeşitli zamanlarda aldığı Lenin Ödülleri, Kızıl Yıldız Ödülü ve 1943'de Stalin ödülü bulunmaktadır (https://ru.wikipedia.org/wiki/Жуковский,_Пётр_Михайлович, 2022).

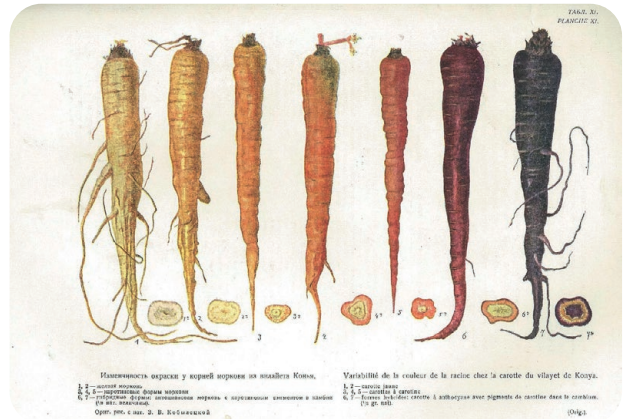
Şekil 4. Jukovski (https://ru.wikipedia.org/wiki/Жуковский,_Пётр_Михайлович)

Vavilov'un sözünü ettiği, Jukovski'nin geliştirdiği en önemli teorilerden biri var olan kültür bitkilerinin çeşitliliğinin sürdürülmesinde bu bitkilerin yabani akrabalarının oynadığı roldür. Jukovski, kültür bitkilerinin köken coğrafyalarında yaptığı araştırmalar sonucu yabani türlerin 'mikromerkezleri' kavramını ortaya koymuştur (Chukhina ve ark, 2020).

TÜRKİYE'NİN TARIMI KİTABI

1933'de Sovyetler Birliği'nde Rusça olarak basılan kitabın içindekiler bölümünün ve resim altı bilgilerinin aynı zamanda Fransızca olarak da verildiğini görüyoruz. Oldukça kapsamlı olan (878 sayfa) kitap üç bölümden oluşuyor: A) Genel Bilgiler B) Özel Bilgiler (bitkilerin tanıtımı) C) İstatistiksel veriler. Biri yazarı Jukovski tarafından, diğeri ise dönemin Dış İlişkiler Halk Komiser Yardımcısı L.M. Karahan tarafından yazılmış iki önsöz bulunmaktadır. Jukovski'nin yazdığı önsöz, yapılan bilimsel çalışmayı çok iyi özetlediği için kitabın 1951'deki Türkçe çevirisinden olduğu gibi ekte verilmiştir (Ek 1). L.M. Karahan'ın önsözü beklenildiği gibi daha politiktir, Sovyetler Birliği ve Türkiye arasındaki işbirliğine vurgu yapar ve Türkiye'nin emperyalist müdahaleye karşı bağımsızlık savaşı ve Cumhuriyet'in onuncu yılında yapılan devrimlerden övgüyle söz eder.

Kitabın içinde çok sayıda harita, fotoğraf ve çizim de yer almaktadır.

Şekil 5. Kitaptan bir resim: Konya Vilayetinde farklı renklerde havuç cinsleri

Şekil 6. Kitaptan bir resim: Anadolu'nun farklı çavdar cinsleri.

Kitabın daha ayrıntılı içeriği ekte verilmiştir (Ek 2).

KİTABIN 1951 TÜRKÇE BASKISI-TÜRKİYE'NİN ZİRAİ BÜNYESİ

Jukovski ve ekibinin yaptığı çalışmanın 1925'de yapılmasına ve 1933'te Rusça olarak Sovyetler Birliği'nde basılmasına rağmen kitabın Türkçesinin ancak 1951'de basılabilmiş olması ilginçtir. Tahmin edilebilecek nedenlerle kitap o zamana kadar çevrilememiş olsa da *Türkiye'nin Zirai Bünyesi* adı altında 1951'de basılan kitabın Tarım Bakanlığı ya da Üniversite yayını olarak değil de Türkiye Şeker Fabrikaları yayını olarak basılması daha da ilginçtir (Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. Neşriyatı No:20).

Kitabın kapağında yazarın adı bulunmamakta, sadece çeviren isimler yer almaktadır: Celal Kıpçak, Haydar Nouruzhan, Sabir Türkistanlı. Ancak, kitabın gerçek yazarının Jukovski olduğu kitabın içindeki 'Müellifin Önsözü' kısmında görülmektedir. Diğer bir önsöz ise Afif Gediz tarafından yazılmıştır. Bu önsözde çevirmenlerin Rus diline vakıf kişiler olduğunu belirten Afif Gediz, gerekli düzeltmelerin kendisi tarafından yapıldığını, orijinalinde bulunan 'bazı çarşı ve pazar resimlerinin ve Anadolu tarih ve etnografyasına ait "muhtasar malumatın"¹² yer darlığı nedeniyle Türkçe metine alınmadığını belirtmiştir. Kitabın aslı ile yapılan karşılaştırmada 'Anadolu Tarihi ve Etnografyası üzerine kısa Bilgiler' başlıklı 7. Bölümün tercüme edilmediği, bazı resimlerin de koyulmadığı görülmüştür. Orijinalde bulunan Karahan'a ait önsöz de yer almamaktadır. Türkçe kitabın önsözünü yazan Afif Gediz ve çeviriyi yapan Haydar Nouruzhan ve Celal Kıpçak'ın Şeker Enstitüsü ya da Şeker Fabrikaları ile ilgili birimlerde çalıştıkları anlaşılmaktadır (Enstitü.turkseker.gov.tr; 2022; Alpullu.org, 2022).

SONUÇ

Özellikle Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk on yılında Sovyetler Birliği ile kurulan bilimsel ve kültürel ilişkiler ve işbirlikleri konusunda daha ayrıntılı araştırmalara gereksinim vardır. Bu yazıda sözü edilen Anadolu'da yapılan önemli bir araştırmanın çıktısı olan kitap ise çok önemli bilgiler içerdiği halde yalnızca bir kez basılmış, gereken ilgiyi yeterince görmemiştir. Bugün yerel tohumların kullanılabilmesi, biyoçeşitliliğin önemi, gıda güvenliği ve egemenliği gibi konular gündemde; Sovyet bilim insanlarının çalışmalarında bu kavramları geleceğe taşımak ile ilgili ipuçları var. O yıllarda tartışılan coğrafi koşullara dayanıklı, hastalıklara dirençli ve besin değeri yüksek tahıl, bakliyat ve diğer kültür bitkilerinin çeşitliliğinin ve yerel tohumların korunması konusu bugün için daha da önemli.

Yazılışından 89, Türkçe baskısından 71 yıl sonra adı geçen kitabın, eksik bölümleri de dahil edilerek günümüz Türkçesine yeniden kazandırılması önemli bir eksikliği giderecektir.

KAYNAKLAR

- Chukhina, I., Shipilina, L., Bagmet, L., Talovina, G., ve Smekalova, T. (2020). Results of studying wild relatives of the cultivated plants of Russia. *Biological Communications*, 65 (1), 41-52.
- Çetiner, S. (2017). Vavilov bitki endüstrisi enstitüsü, *Tarlasera*, <https://www.tarlasera.com/makale-9849-vavilov-bitki-endustrisi-enstitusu>
- Goncharov, N.P. (2013). К 125ЛЕТИЮ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ ВЫДАЮЩЕГОСЯ БОТАНИКА ПЕТРА МИХАЙЛОВИЧА ЖУКОВСКОГО., *Genetika* 49(5):549-557, 2013. (https://www.researchgate.net/publication/274119973_K_125-letiu_so_dna_rozdenia_vydausegosa_botanika_Petra_Mihajlovica_Zukovskogo)
- Güner, G. (2018). Türkiye'nin Zirai Bünyesi. *Bilim ve Gelecek*, 170, s. 87. <https://bilimvegelecek.com.tr/index.php/2018/04/01/turkiyenin-zirai-bunyesi/>
- Hawkes, J.G. (2022). Back to Vavilov: Why Were Plants Domesticated in Some Areas and Not in Others?
- <http://enstitü.turkseker.gov.tr/tarihce/> (Son erişim tarihi: 01.06.2022)
- <http://www.cnshb.ru/AKDiL/akad/base/R7/000732.shtm>(Son erişim tarihi: 01.06.2022)
- https://ru.wikipedia.org/wiki/Жуковский,_Пётр_Михайлович (Son erişim tarihi: 01.06.2022)
- https://www.alpullu.org/F/Celal_Kipcak.html (Son erişim tarihi 01.06.2022)
- https://www.bioversityinternational.org/fileadmin/bioversity/publications/Web_version/47/ch06.html (Son erişim tarihi: 01.06.2022)
- Jukovski, P.M.(П. М. Жуковский) (1933). Земледельческая Турция (Азиатская часть-Анатолия)
- Küçük, S. (2018). *Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinin Zirai Politikalarında Sovyet Etkisi: Mehmet Sabri Toprak Dönemi (Soviet Influence on the Agricultural Policy of the Early Republican Turkey: Mehmet Sabri Toprak Period)*. 100.Yılında Sovyet İhtilali Ve Türk Dünyası, H.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yay., (Ed). Yunus Koç, Mikail Cengiz, 876-885.
- Loskutov, I. G. (1999). *Vavilov and his institute. A history of the world collection of plant genetic resources in Russia*. International Plant Genetic Resources Institute, Rome, Italy.
- Okuyan, Z. (2021). Sovyetler Birliği'nde Ekoloji Ve Çevre-Tarihsel Bir Çerçeve. *Madde, Diyalektik ve Toplum*, 4(4), 332-340
- Türkiye'nin Zirai Bünyesi (Anadolu), (1951). Celal Kıpçak, Haydar Nouruzhan, Sabir Türkistanlı (Çev.). Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. Neşriyatı no:20.
- Yıldırım, S. (2008). Osmanlı'dan Cumhuriyete Bir Bürokrat ve Siyasetçi: Mehmet Sabri Toprak (1878 – 1938). *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XXIV(), 513-542.
- Государственное издательство колхозной и совхозной литературы Москва ЛЕНИНГРАД,

ЕК 1

Jukovski tarafından yazılan önsöz: (1951 Türkçe çeviri kitaptan düzeltme yapılmadan verilmiştir)

Bu eser, 1925-1927 yıllarında Türkiye'ye yaptığım üç gezi neticesinde meydana gelmiştir. Bu seyahatleri Sovyet Botanik Enstitüsü tertip etmiş, akademi üyesi N.Y. Vavilov ise bu alanda asıl fikri vermiştir.

Yapılan bir çok inceleme gezileri arasında Türkiye seyahati, buranın eski çağ bitki kültür memleketi olması itibarıyla çok önemli olmuştur. Seyahatten güdülen en büyük gâye, genotipik ve botanik - coğrafi bitki çeşitlerini bir araya getirerek pek büyük bir koleksiyon ortaya çıkarmak ve bu sayede tohum islahı ve direkt tohum yetiştirmek imkânlarını elde etmektir.

Tetkik seyahatinin tesbit edilen programının ön plânında, Türkiye ziraatinin hususiyetleri ve topraklarının evsafı geliyordu. Türkiye -bilhassa Anadolu -, tabiat bilgilerini öteden beri kendisine çekmiştir. Ancak bu âlimlerin yaptıkları seyahatler, memleketin küçük bir kısmına inhisar edebilmiştir. Anadolu tabiatı, bundan yarım yüzyıl önce, P. Çihaçev tarafından Fransız diliyle yayınlanan bir eserde geniş ölçüde aydınlatılmıştır. (P. Tchihacheff, L'Asie Mineure).

Th. Kotschy, Bornmüller, Philippson, Zederbauer, Kanenberg ve Şavrov tarafından yapılan inceleme gezileri değerli olduğu gibi, Berlin botanik bilgilerin Dr. Kurt Krause'nin son zamanlarda Anadolu florası hakkında yaptığı sistemli ve derin incelemeler de çok önemli olmuştur. Eserimizin asıl değeri, Türk ziraat bitkilerinin tetkik ve tahlillerini ihtiva etmesindedir. Çünkü, şimdiye kadar yapılan gezilerde bu konu nazarı itibare alınmamıştır.

İncelemelerden netice alınmasında, Türk Hükûmetinin ve bilhassa Tarım Bakanlığının gösterdiği kolaylık ve samimiyetin en büyük rolü oynadığı şüphesizdir. Türk bilgilerinin, çalışmalarımıza yakından gösterdikleri ilgiden ve yerinde yaptıkları tavsiyelerden de büyük faydalar sağlanmıştır.

Bilginlerden Prof. Ali Rıza Erten Bey'i ve bütün yol meşakkatlerine benimle beraber katlanmak fedakârlığını esirgemeyen Tevfik Dünder Bey'i ve Yeşilköy tohum islah istasyonu müdürü Dr. Mirza Hacizade'yi, etüdlere karşı gösterdikleri yakın alâkadan dolayı bilhassa anmak isterim.

Ekspedisyonumuzun topladığı büyük kolleksiyon, Soviyet Rusya bitki çeşitlerini pek zenginleştirmiştir. Bunlardan hububat, hayvan yemi ve sebzelerin nümune sayısı onbini bulmuştur. Bu sayı, Türkiye gezisinin pratik değerini belirtmeye yeter sayılabilir. Örneklerden en başta gelenler sırası ile şunlardır:

1. Yazlık sert buğday. Bu buğday çabuk olgunlaşır; sıcağa karşı dayanıklı, yüksek verimli ve iyi evsafı (tip "Horanek") olup Fusarium'a ve İsveç sineğine mukavimdir. buğdayının

T.D. Lysenko'nun yaptığı tecrübeler, bu Anadolu buğdayının kıymetini pek iyi belirtmektedir.

Meselâ, nümunelerin % 80 nisbetinde ekildiği Odesa, Harkof, Kuzey Kafkasya, Omsk ve Kazakistan bölgelerinde olağanüstü mahsul alınmış, bu arada bazı cinsler iyi standartları da aşmağa muvaffak olmuşlardır.

2. Arpa. Tane büyüklüğü, yüksek verimi ve albumin miktarının fazlalığı dolayısı ile bilhassa hayvan yemi olarak parlak bir istikbal vâdeder.

3. Yonca. Kış ve yaza karşı dayanıklılığı, çabuk büyümesi, verimi, boyu ve sâkının yumuşaklığı itibariyle

eşsizdir.

4. Haşhaş. Bizimkilerden on beş gün daha evvel kemâle gelir; Afyon miktarı % 20-27 olup kurağa dayanıklıdır.

5. Kışlık Anason. Sovyet Rusya'nın merkezî Karadeniz bölgesi kışını kolay geçirmiş olup çok verimli, hastalıklara karşı dayanıklı ve % 8 den fazla eterik yağlıdır. (Rus anasonları ise ancak % 3-4 eterik yağ verebiliyor.)

6. Kavun. («Kasaba» ve «Kantalup» cinsinden) dünyanın en tatlı, sulu ve etli kavunlarıdır; transporta müsaittir.

7. Fiğ (Vicia). Taneleri ve verimi itibarı ile rakipsiz olup çabuk kemâle gelir; soğuğa karşı dayanıklı ve Sovyet Rusya'nın hayvancılık bölgeleri için elverişlidir.

8. Hıyar. «Murom» cinsi hıyarların menşei ve mebdei Anadoludur.

9. Balkabağı. Bol yağlıdır.

10. Bizans yulafları. Kışa dayanıklı; Doğu Transkafkasya kış gelişme zamanından istifade etmek üzere kışlık ekime elverişlidir.

11. Susam. Beyaz tohumlu, bol yağlı, Fusarium'a karşı dayanıklıdır.

12. Hardal. Yağ miktarı çok boldur.

13. Keten. Kışlık tipi çok ve yüksek saplı olup lifleri iyidir. Gerek lifleri ve gerek yağı kullanmaya elverişlidir.

14. Fasulya. Anthraknos'a karşı dayanıklıdır.

15. Lathyrus sativus ve L. Ochrus DC. Erken kemâle gelir; kurağa karşı dayanıklı olup Sovyet Rusyanın kurak bölgeleri için elverişlidir.

16. Bezelye. Yemek ve konserve tipi bezelyeler, cins tecrübelerinde yüksek evsafını isbat etmişlerdir.

17. Çavdar. Zengin çeşitlidir.

Tetkik seyahatinden alınan ve yukarıda kısaca belirtilen bu pratik neticeler, kitabın son kısmında daha etraflı olarak aydınlatılacaktır.

Yonca, arpa, haşhaş, kavun, fiğ ve Bizans yulafları tohum istasyonlarında en iyi cins olarak üretilmektedir.

Nazari neticeler de önemlidir. Yapılan araştırmalardan, Anadolu'nun, birçok kıymetli Avrupa kültür bitkilerinin menşei olduğu anlaşılmaktadır. Gerçekten 3 kit'anın bir-

leştığı yerde bulunması dolayısı ile Anadolu'nun, bütün Avrupa'da yetiştirilmekte olan yazlık yumuşak buğday, bakliyat, en iyi susam tipleri, havuç, anason, kavun, hıyar, Fransız yoncası, afyon miktarı yüksek haşhaş, meyve ve şaraplık üzüm gibi bitkilerin tohumlarının menşei olduğu muhakkaktır.

Gerek ameli ve gerek nazari bakımdan vardığımız bu sonuçların, Türkiye ziraatinin gelişmesinde değerli faydalar sağlayabileceğini umuyoruz.

Yapılan incelemelerden görülüyor ki, Anadolu binlerce tohum cins ve çeşidine sahiptir. Bu çeşitlerin, tohum islahında büyük rolü olduğu ise şüphe götürmez.

Çeşitleri ortaya koymakla Türk seleksiyoncularına, bitkilerin sınıflandırılması bakımından bir anahtar verebildiğimize ve bu sayede yeni cins ve çeşitleri meydana getirebileceklerine kaniiz.

Türk endüstri ve ziraatçileri, memleketlerinde yetişen bitkilerin yüksek evsafını, tam tahlil neticelerini belirten bu kitaptan; bir defa daha öğrenmiş olacaklardır. Biz de, bu eserden Türk bilgin, ziraatçi ve tohum islahçıların bir istifade sağlayabildikleri zaman, büyük bir sevinç duyacağız.

Anadolu'yu bu kitapta, vâha tipi ziraat memleketi diye tarif ediyoruz. Çünkü, yaptığımız tecrübeler neticesinde, Türkiye'de ekilen toprakların boş kalan sahalarla nisbetle az oluşu; Türk ziraat karakterine bu sıfatı vermemize sebep olmuştur.

Bugün - daha doğrusu 1928 yılına kadar Türkiye ziraatinde boş kalan toprakların ekimi hakkında bir plân mevcut olmamakla beraber, durumun böyle kalacağını hiç zannetmiyoruz. Tersine olarak, işlenmeyen toprağın büyük bir kısmından faydalanılacağı cihetine gidileceğini muhakkak görmekteyiz.

1927 istatistiklerine göre, Türkiye topraklarının ancak % 5 i işlenmekteydi. Bu rakamın ilerde mutlaka yükseleceğine kaniyiz.

Türkiye ziraatini frenleyen bazı şartların, hükûmet tarafından ergeç ortadan kaldırılacağı şüphesizdir. Türkiye endüstrisinin kurulması, demiryolları inşaatı, Konya ovası ve diğer çorak sahaların sulanmasına önem verilmesi, işlenmemiş toprakların islahıyla bunlardan ne şekilde faydalanılacağını düşünülmesi, bu yolda ilk işaretler sayılabilir. Üzerinde durulması gereken bir kol da hayvancılıktır. Boş sahalarda kurağa dayanıklı otların ekilip biçilmesi ve bunların ekiminin -en iyisi- uçakla yapılması tavsiyeye değer. Tabii; ekim yağmur mevsiminin yakın olduğu bir zamanda yapılmalıdır.

Bir sistem altında arteziyen kuyularının açılması da pek önemlidir. Yeraltı suları buna elverişli olduğundan, istikbal bu yolda açıktır.

Misal olarak Avustralya'yı alalım. Bu memleket, bir çok çölleri verimli otlaklar haline getirerek milyonlarca koyun ve ineğin beslenmesini sağlamıştır. Bunun için yalnız Queensland'da üçbine yakın arteziyen kuyusu açılmıştır. Türkiye'de de bunu tatbik etmek kabildir.

Alınacak gerekli tedbirlerin; toprağın islahını, ziraat ve ekonomi alanlarında Türkiye'nin «Vâha» ziraatinden kurtarılmasını ve dolayısıyla buranın zengin ve verimli olmasını temin edeceği şüphesizdir.

Fikrimizce, Anadolu'da yaptığımız incelemeler tam olmamıştır. Seyahatlarda yalnız olduğumdan, bugünkü ziraat kollarını inceleyemedim. Bütün gördüklerim, 1925-27 yıllarına ait olduğundan bugün için pek yeni sayılamaz. Çünkü, 6 yıl içinde Türkiye pek büyük ilerlemeler kaydetmiştir. Şu kadar ki, 1925 Türkiye'siyle saltanat Türkiye'si arasındaki fark daha da önemlidir. Bunu belirtmekten maksadım, kitaba koyduğumuz fotoğrafların, okuyucuyu şaşırtmaması içindir. Bugün Türkiye'de deve kafileleri yerine tren katarları görülmekte, çarşafli kadınlara rastlanmamaktadır. Ziraatte ise büyük ilerlemelere şahit oluyoruz. Meselâ «Rize» de çay yetiştirilmeye başlanmış, bir çok tohum istasyon ve enstitüleri kurulmuş ve Birinci Türk Tohumcuları Kongresi toplanmıştır.

Anadolu tarihi hakkında vermeye çalıştığım malumatın (*) tam olduğunu, tarihçi olmadığım için, hiç bir zaman iddia edemeyeceğim.

“Eski devir» tarihine başvurmam, insanların ilk kültür bitkileriyle olan ilgilerini belirtmek ve aydınlatmak içindir. Coğrafyaya ait kısımlar ise, sırf Sovyet okuyucularını tenvir gayesiyle yazılmıştır. Çünkü literatürde Türkiye tabiiyatına tesadüf edilmemiştir.

Kitabımızda coğrafi taksimatı yaparken, bir çok zorluklarla karşılaştık. Anadolu'nun tabiat ve coğrafyası hakkındaki garp kitaplarında çok defa nehir, dağ, il v.s. isimlerinin eski zamanlara ait olanları kullanılmış, bunların Türk dil ve ilminde yer alan Türkçe karşılıklarını kullanmaktan âdeta kaçınılmıştır.

Batı bilginlerinin kullandıkları Lidia; Caria, Misia, Pontus ve Viphinia gibi eski eyalet adları, çoktan beri mevcut değildir. Bu adların kullanıldığı zamanlar, daha ziyade nazardır. Halbuki, namı araştırıcı Dr. Alfred Philippson bile eserinde Türkçe isimler yerine, yabancı ve bilhassa Yunan adlarını kullanmıştır. Bu yüzden, okuyucu Makes, Kaykos, Gipapolis gibi nehir adlarının, Tmolos, Sipilos gibi dağ isimlerinin nerelere ait olduğunu bulmak için çok uğraşmıştır.

Bu eski isimleri, tamamen kaldırmayı çok arzu ettik. Yalnız, kitabımızın umumi kısmının ilk fasıllarında, Anadolu'nun eski eyaletlere ayrılmasında, coğrafi özlerde ve ziraat peyizajlarının tarifinde eski adları alarak diğer yerlerde Türkçe isimleri kullandık. Böylece Türkiye'yi daha canlı ve müstakil görüyoruz.

Ad kullanma alanından başka bir çok zorluklarla karşılaştığımızı da itiraf ederiz:

1. Birbirlerini tutmayan coğrafi ve istatistiki bilgiler (nehirlerin uzunluğu, dağların yüksekliği v.s. gibi).
2. Haritalardaki isimler (bilhassa Arap harflerinden Türk harflerine geçişte).

Esas itibariyle Mühendis Halit Ziya tarafından yapılan hartayı ele almakla beraber, Faik Sabri'nin Türkiye coğrafyası Hamit Sâdi'nin İktisadî coğrafya adındaki eserlerine dayanarak düzeltmeler yaptık. Bu arada 1933 senesinde İstanbul Türling Klübünün yaptırdığı haritadan da faydalandık. İstanbul Yıllığındaki isimleri olduğu gibi kabul ettik. Ayrıca geziler sırasında topladığımız malûmat ve isimler de kitaba dahil edilmiştir.

İstatistikî malûmat ile cetveller arasında görülecek ufak tefek farklar, yukarıda yazdığımız sebeplerden ve dönümün hektara çevrilmesinden ileri gelmiştir.

3. Türk coğrafi bitki adlarının Rusçaya çevrilmesinde pek büyük zorluklarla karşılaşmıştır.

Türkiye gezisini tahakkuk ettirecek bu eserin meydana gelmesine âmil olanlar, botanik enstitüsü eski başkanı H. P. Gorbunov, ziraat akademisi başkanı N. J. Vavilov, ikinci başkanı M. J. Burgski, enstitü botanik kısmı müdürü N. V. Kovaljev'dir.

Türkiyede bulunmuş diplomatlarımızdan ve ticaret temsilcilerimizden, başta J.Z. Suric olmak üzere V.P. Potemkin, M.S. Mihaylov, G.J. Weinstein, C. K. Pastuhov, V.P. Osetkov, E.V. Polyakov, A.M. Deristov, A.F. Möller'e gösterdikleri yardım ve verdikleri öğütlerden dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Leningrad, Ağustos 1933

P. ZHUKOVSKY (P.H. Jukovski)

EK 2: KİTAPIN BÖLÜMLERİ (Rusça aslından çevrilmiştir)

A. Genel Bilgiler:

1. Bölge olarak Anadolu, eski illerde modern 'vilayetler'
2. Anadolu'nun Oro-jeolojik ve Hidrografik Şeması,
3. Anadolu'nun Hidrografyası,
4. Anadolu'nun İklim Alanları,
5. Başlıca Bitki Formasyonları,
6. Coğrafi ve Tarımsal Görünümler,
7. Anadolu Tarihi ve Etnografyası üzerine kısa Bilgiler
8. Tarımın temel Özellikleri
9. Ekili ürünlerin dağılımı

B. Özel Bilgiler

Kültür Bitkileri

10. Tahıllar
11. Tahıllar ve Bakliyat
12. Yağlı Bitkiler
13. Aromatik Yağlı Bitkiler
14. Pamuk
15. Haşhaş
16. Tütün ve diğer bazı Endüstriyel Ürünler
17. Kabakgiller
18. Sebzeler (bostan bitkileri)
19. Meyvecilik ve Bağcılık
20. Ağaç ürünleri ve otlar
21. İhracat ve İthalat
22. Sonuç

C. İstatistikler